

МАЛО ИСТОРИЈСКО ДРУШТВО – НОВИ САД

Едисија:

ЗЛОЧИНИ ОКУПАТОРА И ЊИХОВИХ ПОМАГАЧА У ВОЈВОДИНИ

Књига 7

До сада објављено:

Књига 1

Раџија, III трети масовних злочина у Бачкој, (2009), Нови Сад:

Прометеј и Мало историјско друштво – Нови Сад

Књига 2

Акција Виктора Томића и Покрећни преси суд у Срему 1942. – V трети масовних злочина у Срему, (2010), Нови Сад: Прометеј и Мало историјско друштво – Нови Сад

Књига 3

Злочини окупатора и њихових помагача у Војводини против Јевреја, (2011), Нови Сад: Прометеј и Мало историјско друштво – Нови Сад

Књига 4

Улазак мађарске воске у Бачку и Барању 1941.

(2011), Нови Сад: Прометеј и Мало историјско друштво – Нови Сад

Књига 5

Животи, рад и понашање домаћих Немаца (Фолксдојчера) пре рата, за време рата и за време окупације, (2012),

Нови Сад: Прометеј и Мало историјско друштво – Нови Сад

Књига 6

Почетак окупације и стварање НДХ

као и први месеци „државно-павног“ уређења, (2013),

Нови Сад: Прометеј и Мало историјско друштво – Нови Сад

Књига 7

Дейоршација, VII трети масовних злочина (Бачка и Барања) (2014),

Нови Сад: Прометеј и Мало историјско друштво – Нови Сад

У припреми:

Књига 8

Принудни рад, VIII трети масовних злочина (Бачка и Барања)

Књига 9

Армија, II трети масовних злочина (Бачка)

Штампање ове књиге омогућила је Градска управа за културу града Новог Сада.
Објављивање књиге помогли су Милош Цвјетићанин и Ранко Таширевић.

**ЗЛОЧИНИ ОКУПАТОРА
И ЊИХОВИХ ПОМАГАЧА
У ВОЈВОДИНИ 1941–1944**

VII ГРУПА МАСОВНИХ ЗЛОЧИНА

ДЕПОРТАЦИЈА

Приредио др Драго Његован

Нови Сад, 2014.

ПОКРАЈИНСКА КОМИСИЈА ЗА УТВРЂИВАЊЕ ЗЛОЧИНА ОКУПАТОРА
И ЊИХОВИХ ПОМАГАЧА У ВОЈВОДИНИ

ЗЛОЧИНИ ОКУПАТОРА И ЊИХОВИХ ПОМАГАЧА У ВОЈВОДИНИ

VII ГРУПА МАСОВНИХ ЗЛОЧИНА

ДЕПОРТАЦИЈА

Приредио
др Драго Његован

Издавачи
ИК Прометеј
21000 Нови Сад, Трг Марије Трандафил 11
Мало историјско друштво – Нови Сад
21208 Ср. Каменица, Стевана Петровића Брила 52

За издаваче
Зоран Колунџија
мр Жарко Димић

Рецензенти
проф. др Александар Касаш
проф. др Слободан Бјелица

Уредник
мр Жарко Димић
директор Архива САНУ у Ср. Карловцима

Коректори
др Драго Његован
мр Лидија Мустеданагић

Унос текста
Мирјам Веселиновић

Графички уредник
Александар Козлица (АЛЕКСОВ, Нови Сад)

Штампа
Алфа-граф, Нови Сад

Тираж
500 примерака

ISBN 978-86-515-0958-5 (Прометеј)
ISBN 978-86-87513-29-7 (МИД)

ПРЕДГОВОР

Ова, седма књига едиције „Злочини окупатора и њихових помагача у Војводини“ под насловом *Дейоршација* хронолошки и тематски се наставља на пету књигу исте едиције под насловом *Улазак мађарске војске у Бачку и Барању 1941*, коју смо публикова-ли 2011. године. Као и остале књиге из едиције, и ова је настала на основу необјављеног елабората Покрајинске комисије за утврђивање злочина окупатора и њихових помагача у Војводини поткрај и након Другог светског рата, а који се чувају у Збирци историјских докумената (раније: Архивској збирци) Музеја Војводине у Новом Саду.

Хронолошки гледано, њима следује елаборат *Рација*, који смо објавили у првој књизи ове едиције 2009. године. Читалац ће разумети да нисмо били у при-лици да ове елаборате објављујемо по оном редоследу који је био логичан: 1/ *Ула-зак*, 2/ *Дейоршација*, 3/ *Рација*, и други, јер има их још који се односе на мађарску окупацију Бачке и Барање и масовне злочине које су од 1941. до 1944. починиле сна-ге мађарских окупатора и њихових помагача из редова наших, војвођанских Мађара, као и других, над припадницима српског народа и Јевреја и свих других који су им се супротставили или им били стварана или умишљена претња.¹

У претходним књигама едиције „Злочини окупатора и њихових помагача у Војводини“, посебно у предговорима, објашњен је историјски контекст (Дру-ги светски рат на подручју Југославије, односно војвођанских области), из кога је видно да су *Бачку и Барању* окупирале снаге Хортијеве Мађарске, *Срем* снаге усташке Независне Државе Хрватске, а *Банат*, снаге Хитлерове нацистичке Не-

1 Од релевантне литературе за ову тему издвајамо: *Злочини окупатора у Војводини 1941–1944*, књига I, Нови Сад 1946; Јосип Мирнић, Систем фашистичке окупације у Бачкој и Барањи, *Збор-ник за друштвене науке* (Матица српска), 35/1963, 5–62; *Војводина у народноослободилачком рату и социјалистичкој револуцији 1941–1945*, у редакцији др Чедомира Попова, Филозофски факултет – Институт за историју, Нови Сад 1984; Звонимир Голубовић, *Шарварска јоліоша*, Матица српска 1995, Александар Касаш, *Мађари у Војводини 1941–1946*, Филозофски факултет, Нови Сад 1996; Александар Касаш, *Стенографски записници са суђења главниоодговорним за рацију у јужној Бачкој 1942*, Филозоф-ски факултет, Нови Сад 2008; Ђорђе Н. Лопичић, *Мађарски ратни злочини 1941–1945*, Музеј жртва геноцида, Београд 2010; Enike A. Šajti, *Mađari u Vojvodini 1918–1947*, Форум, Нови Сад 2010. Итд.

мачке, препуштајући власт у Банату домаћим Швабама - фолксдојчерима и у којима су за четири ратне године починиле страховите, масовне злочине, па и злочине геноцида.

Такође, објашњено је како је и када донета одлука Антихитлеровске коалиције (у Лондону и Москви 1943) о потреби формирања националних тела која ће испитати и утврдити постојање масовних ратних злочина нациста и њихових помагача, те одговорне привести правди.

У том контексту је назначено да је одлука о формирању Државне комисије за утврђивање ратних злочина окупатора и њихових помагача на територији Југославије донета на Другом заседању АВНОЈ-а 30. новембра 1943. године, а као и за формирање земаљских комисија (по републикама), те покрајинске – за Војводину и обласне – за Космет.

Конституисање Покрајинске комисије за Војводину уследило је 21. новембра 1944, у време када је већина војвођанских области ослобођена, а ослобођење западних делова земље било на видику, као и крај Другог светског рата.

Чињеница да је у то време мађарска војска била протерана са подручја Бачке и Барање („Делвидека“), те да је Совјетска армија почетком 1945. окупирала Мађарску, напредујући ка Берлину, омогућила је члановима Покрајинске комисије да у Будимпешти трагају за релевантним документима који се тичу мађарских масовних злочина у Бачкој и Барањи, као и оргнима ОЗНЕ-е да трагају за злочинцима на мађарској територији, те да их, уз помоћ савезника, приведу домаћим судовима.

Ти документи су касније, уз сарадњу југословенског Војноисторијског института и мађарске Војноиздавачке организације „Зрињи“ публиковани на српском и мађарском језику у Београду и Будимпешти 1986. године. У оквиру југословенске едиције „Зборник докумената и података о Народноослободилачком рату народа Југославије“ објављен је том XV, књига 1 под насловом *О учешћу Хорџијеве Мађарске у нападима и окупацији Југославије 1941–1945.*

Први од 220 докумената из овог зборника односи се на Уговор о вечном пријатељству између Краљевине Мађарске и Краљевине Југославије од 12. децембра 1940. године.

Већ у четвртом документу, који је настао 28. марта 1941, Хорти у писму Хитлеру изражава намеру Мађарске да изврши ревизију границе према југу, тј. Југославији, без обзира на Уговор о вечитом пријатељству. Истога дана (документ бр. 4) из Хитлеровог окружења стигла је порука: „Уколико би дошло до рата, Југославију би требало ликвидирати; а рата ће свакако бити чим се развој ситуације у Југославији окрене против Немачке.“ Хитлер је захтевао успостављање независне Хрватске и ликвидацију Југославије. Без обзира што је нова влада Краљевине Југославије, која је

успостављена после војног пуча од 26./27. марта, уверавала Мађарску да јој је стало до пријатељства са Немачком и Мађарском (документ бр. 5 од 29. марта), Хорти је прихватио немачки план о ликвидацији Југославије, уграђујући у њега сопствени план о ревизији границе.

Чак и када је председник мађарске владе гроф Пал Телеки, због вероломног карактера мађаеске државне политике, извршио самоубиство, а у опроштајном писму Миклошу Хортију нагласио њену нечасност („Стали смо на страну ниткова, а вести о злостављању како Мађара, тако и Немаца су лажне, и ниједна реч није истинита! Бићемо лешинари! Најпрљавија нација. Нисам те спречио. Крив сам.“), Хорти је наставио с подршком Хитлеру, захтевајући само да се Мађарска у војне операције против Југославије, тј. Срба укључи с поводом, а он је „нађен“ истога дана када је у Загребу проглашена Независна Држава Хрватска, чиме је - за Мађаре - Југославија као држава „престала да постоји“. Немачком блиц-кригу, који је почео 6. априла дивљачким бомбардовањем *ошвореној* Београда и инвазијом из више праваца (Аустрије, Мађарске, Румуније и Бугарске), уз учешће фашистичке Италије и Борисове Бугарске, Хорти је 10. априла увече наредио својим хонведима: „Напред на хиљадугодишње јужне границе!“

Истога дана када је проглашена усташка НДХ Анте Павелића донета је у Будимпешти одлука да се нападне Југославија и поврати „Делвидек“ тј. Војводина, тако да је већ сутрадан, 11. априла, мађарска војска започела агресију. Тога дана издато је „Наређење начелника Генералштаба о увођењу војне управе на окупираним југословенским територијама“ (документ бр. 14) под насловом „Поверљива војно-управна наредба бр. 1“. У овом документу предвиђено је све: поступак према становништву, интернирање, „пацификација“ територије, преко суђење, логорисање, протеривање колониста, досељавање Мађара, сакривање почињених злочина итд.

Један од главних циљева окупације био је успостављање етничке доминације Мађара. То је подразумевало протеривање великог број Срба, пре свега колониста.

У поверљивој војно-управној наредби бр. 5 од 22. априла 1941. године изричито је наложено да се колонисти који живе у пограничним местима са претежно мађарским становништвом протерају из својих кућа, без прецизирања куда се протерују.

Уз наређење од 13. маја 1941. команданта Војно-управне групе *Јужна армија* Беле Новаковића одређени су логори (сабирни, за ратне заробљенике и за интернирце) на територији Бачке и Барање: Стари Бечеј (сабирни), Суботица (за ратне заробљенике), Бачка Топола, Сомбор, Апатин, Стари Врбас, Озаци, Нови Сад, Бачка Паланка, Тител и Кнежеви Виногради. Већ 30. маја Новаковић је наредио да се и логори у Суботици и Бачкој Тополи преуреде за интернирце.

Ратна штета окупатора везаних за депортацију процењена је на 129.050.279 предратних динара.²

О окупацији Бачке и Барање сведоче не само наведени документи, већ и елаборат *Улазак*. О протеривању Срба колониста и других који су сметали Хортијевој Мађарској сведочи елаборат *Дейоршација*. У њему су наведена и лица која су одговорна за злочине који су тада почињени.

Приређивач је минимално интервенисао у тексту елабората, како би се сачувала аутентичност овог историјског извора. Исправљене су само очигледне штампарске грешке у оригиналном машинопису елабората, те дата неопходна појашњења неких нејасних формулација или информација о називима места у фуснотама.

Анкетна комисија за Бачку и Барању је овај елаборат сачинила током 1945, и последњег дана те године га је предала Покрајинској комисији. У Њему се налазе подаци који су тада (1944–1945) били доступни члановима Анкетне комисије. Ова чињеница мора се узети у обзир приликом данашњег (2014) и будућег читања елабората *Дейоршација*.

Приређивач се у раду на овој књизи ослонио на два примерка елабората који се чувају у Музеју Војводине. Сарадници су наведени у импресуму и свима се захваљујем на сарадњи.

Приликом идентификације насељених места обухваћених овим елаборатом послужили смо се књигом Милице Марковић *Географско-историјски именик насеља Војводине*, Војвођански музеј, Нови Сад 1966.

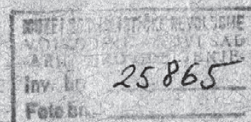
Посебна захвалност припада Градској управи за културу Новог Сада која је издвојила средства за штампање ове књиге.

На Преображење Господње,
19. августа 2014.

Драго Њећован

2 Покрајинска комисија за утврђивање злочина окупатора и њихових помагача у Војводини, Елаборат *Злочини против имовине*, 33. МВ, Збирка историјских докумената број 33393.

*Покрајинска комисија за утврђивање злочина окупатора
и њихових помагача у Војводини*

ДЕПОРТАЦИЈА

VII. ГРУПА

МАСОВНИХ ЗЛОЧИНА

Покр. комисија за утврђ. злоч.
окуп. помагача у Војводини
Изв. бр. 11507

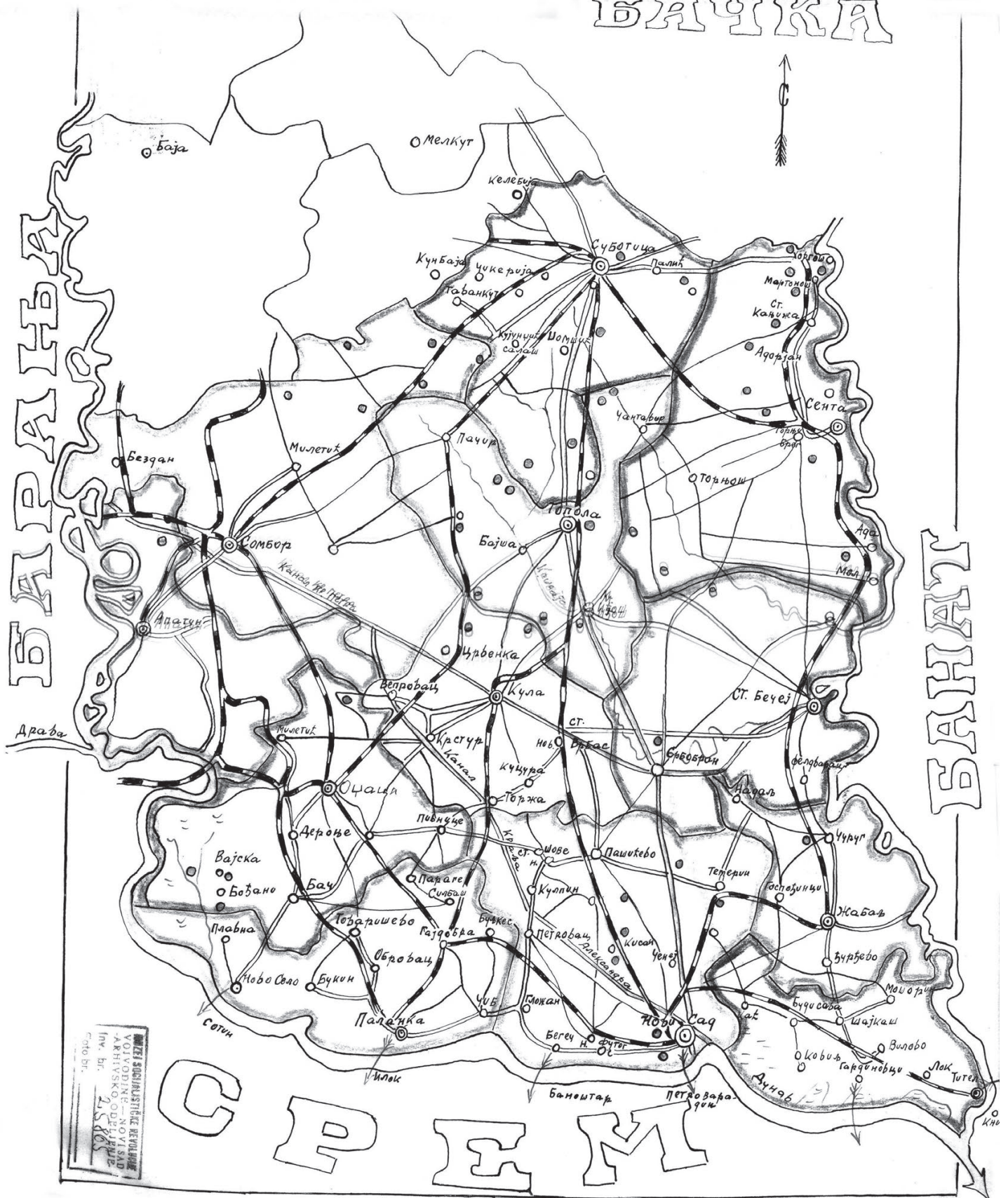
АНКЕТНА КОМИСИЈА
при Комисији за утврђивање заслуга окупатора и
њихових помагача у Војсци

НОВИ САД

Број 2118

31. XII 1945 год.

ТЕРОР ОКУПАТОРА У БАЧКОЈ

NAZEL SOCIJALISTIČKE REVOLUCIJE
 VOJVOĐINE — NOVI SAD
 - ARHIVSKO ODELJENJE
 Inv. br. 25865
 Foto br. _____

ПРИСИЛНО ИСЕЛЕЊЕ

Појаве покрета у свету обележавају живот.

Чак у дну скрућеног минерала постоји извесно помицање. Кад научним оком завиримо у оно суптилно телашце материје, њене саставне делчиће, који се до недавно нису могли више ни кемички дробити, видимо да око тих позитивних атомских језгра стално селе, круже безбројним пругама милиони негативних електрона.

Ни у слеђеној материји нема мира, апсолутне укочености, која је симбол мртвила.

Ботаника билинског света много рачуна са преселењем. Оно је редован процес оплемењивања. Пелудни прашак сеобом оплођује цветове.

Још бројније су масовне промене боравка код животиња. Јегуље, харинге, шарани..... рибе селе водом, морем. Роде, ласте, галебови.... гуске.... птице селе зраком. Од слонова до гмазова.... мрави, пчеле..... животиње селе копном.

Сеоба је у свету правило. Сви покрети преселења садрже у себи неки недостатак, да не кажемо незадовољство смешано са чежњом, да се променом боравка постигне нешто „пожељно“ – боље. Тражи се храна, пиће, заштита од претстојећих опасности, избегавања неугодних климатских појава, несношљивост тропске температуре, захват границе леда на далеком северу,... траже се бољи услови живота.

Другачије није ни са народима. Почам од митског прелаза Јевреја преко Црвеног мора, па кроз сва хисторијска мешања племена и народа, сеобе одишу реченим побудама кроз векове по читавом свету.

И у малој Војводини било је мешања племена и народа.

Равне и плодне њезине њиве одувек су привлачиле похлепно око дошљака. Ваљда се нигде није тако мешао свет као у Војводини. Постоје хисторијски подаци, да су већ Римљани допрли до Бачког Јарка /Др. РАДИВОЈ СИМОНОВИЋ: Етнографски преглед Војводине/. Овде су се населили западни и источни Готи. Не поштедише је ни Хуни. Ломбарђани заузеше целу равницу између Дунава и Тисе. Печенези, Татари опустише богате равнице, а да ни не говоримо о Турцима, који су пуних 145 година у 16 и 17. стољећу пашовали по Бачкој. Веома рано крећу овамо и словенски народи.

Док Буњевци долазе у Војводину већином са Турцима /1543/, Словени¹ после Турака /Петровац 1740/, Срби се овде спомињу већ у 12. стољећу /Czörnig: Етнографија

1 Аутор мисли на Словаке кад пише „Словени“, прим. приређивача.

II. 152, по Симоновићу/. У првој половини пак петнаестог века измешали су се с ону страну Дунава са католицима /*Acta Bosniae*, Загреб, 263 по истом/, а кад су почетком 16. века Турци опустошили Срем – многи се Срби иселише у Бачку. И сва имена села у попису Калочког десетка била су у половини 16. столећа српска /*Vacs Bodrog Monografija* 1896. I. 267. по истом/.

Славонски живаљ у овим крајевима много је страдао Др. Карл Бусе /*Busse*/ у *Geschichte der Weltliteratur* /наклада/ Volhagen u Klassing, Leipzig/ пише на страни 636 и 637 овога дела:“Међу славенске народе јужне Европе утиснуло се као клин на концу 9. столећа степско и јахачко племе. С почетка је живело на Уралу, а затим се је спустило у Бесарабију и Дунавске земље. У равници Тисе и средњег Дунава стекло је нову домовину и развило своје походе на далеко, тако, да је у 10 столећу било плашило за западну Европу. Ти нови Хуни, од којих се је свет плашио и крстио..... нису били прави Мађари, староседиоци и носиоци културе, него највећим делом управо страни, асимилацијом створени мађаризирани елементи /страна 637/“. А у хисторијском роману „*Eckohard*“ /Име нећака Ст. Галенског опата у Мајнцу/ изданом у Франкфурту пише Јосип Виктор Шефел /*Joseph Wiktor Schefel*/, да је за те људе била уобичајена пословица: „*Blic schnell.. Sattel fest.... sohirm uns Gott vor dieser Pest*“ /што значи: муњевито брзи..... у седлу сигурни..... Боже нас сачувај од ове Куге..../.

У прошла доба честих ратова и трзавица Срби су живели војничким животом по колибама, издубљеним у земљи и покривеним трском. Насеља су им се звала „Шанци“, а кад су у 18. столећу укинута „Шанчеви“ – Срби су одвађани у војску и живели разбијени по пустарама, док и њих не повукоше, да суделују при „ушоравању“ села. Ни онда не добише заслужену земљу, већ су морали кулучити Немцима.

Иза великог досељења под Патријархом Чарнојевићем Срби су већ у почетку 18. столећа страдали од Куруца. Куруци прегазише Бачку од Вајске до Титела и уз Тису до Сегедина, попалише све куће, поубијаше жене и децу. У самом Бечеју убијено је 800 Срба ... /*Baranya multja es jelenje*, Pecs 1897. II. 530 по истом/. У осамнаестом столећу почели су властодржци да расељавају Србе као марву, пак су услед тога многи отишли у Русију /Етнографски зборник XXVI. Др. Костић/, а царска наредба од 1764. године пресељава их са Дунава у Средњу Бачку /*Vacs Bodrog Monografie* II. 472/.

Каснијим покољењима, и нама, који смо проживљавали доба друштвене сталожености, културе и напретка, које је подизало на висину основна права човека, изгледала су та селења примитивност, појаве суровости, страдања, пуна патње и гњечење народних енергија, које смо осуђивали. Веровали смо, да се сличне појаве више никад неће поновити. Осећаји савременог човека у толикој су мери префињени, да он већ у обичним променама сталног боравка једне обитељи, које свакодневно у животу сусрећемо – види низ сталних ситних сметња, поремећености и потешкоћа мада се те промене врше вољом самог иселиоца. Ово се стање потенцира у оним случајевима, где при иселењу има утицаја неко трећи, а до кулминације се долази оног момента, кад тај трећи појачаним притиском своје грубе силе врши атак на акт селења.

Па ипак – ту недавно – бројне групе ратним беснилом опијених завојевача забавише принципе човечанства и личне одговорности за људска дела, те се срозаше на ниво прашумске зверади, да би удовољили својој шовинистичкој заслепљености.

Овим редцима није намена, да прикажу хисторији појаву и извршење једне сеобе маса, коју би изазвали било какви државни, народни или друштвени признати принципи и потребе, већ да отме заборавау низ зверстава, што их починише окупатори у подручју Бачке. Зверства су извршена лукавим и смишљеним начином.

Регент Мађарске ХОРТИ МИКЛОШ повикнуо је дана 10. априла 1941. својим хонведима: „Напред на хиљаду годишње границе Бачке! – тврдећи, да његова војска нема насилних освајачких намера, него да улази само зато, да заштити народ у овим крајевима. Заштићавање је било потребно од голоруког славенског становништва, које није никада водило угњетавачку политику, а нити асимиловало припаднике других народа. Словени – по својој нарави одеалисте – водише највишу бригу „о својој цркви, вери, звонима, торњевима, слави, ћирилици и календару – док други народи Војводине дижу фабрике и граде салаше“ – пак нису дали повода, да се према њима примени тако злочиначка акција, која се не може правдати пред културним светом.

„ – Са Тријанонским уговором откинуту Бачку..... Мађарска је априла месеца /1941/.... одузела од Југославије и вратила натраг..... За време ових ратних догађаја није се ништа догодило оном цивилном становништву, које се је према нама мирно владало. Наши хонведи су према упутству, добивеном од стране Мађарске владе, а прожети традиционалном замишљу Св. Стевана – у правом смислу речи, а без обзира на националну припадност – становништво јужних крајева пригрлили на своје груди правом братском љубављу.....“ То су речи окупаторског министра председника КАЛАЈ МИКЛОША у једном његовом службеном извештају који је читао пред окупаторским парламентом.

„ – Мађарска кр. Влада уместо освете пружила је руку опроштаја.....“ рекао је велики жупан бачке области Др. ЛЕО ДЕАК на његовој свечаној инсталацији дана 15. јануара 1942. године /Н. Пошша, 16. јануара 1942/.

Какве ли ироније?

Док се још није не само ни осушила, него ни охладила крв од хиљаде поубијаних Славена и Јевреја при уласку окупатора у Бачку, истодобно или непосредно иза тога убијања нижу се посебна врста њихових недела над тим народом, која растроваше отворену рану у толикој мери, да ће за њено исцелење требати више деценија, а кад и зацели једва ће се икад моћи заборавити.

Та недела су присилно исељавање мирног славенског и јеврејског становништва и низ злочина, која су у вези са тим исељењем извршена.

Дана 27. априла 1941. године осванула је у Новом Саду прилепљена на рекламним ступовима, изложима и ћошковима кућа прометнијег дела града – окупаторска наредба следећег садржаја:

„ – Сва она лица српске, босанске, црногорске и.т.д. те циганске народности, надаље Јевреји, који пре 31. октобра 1918. године нису имали општинску завичајност на подручју Велике Мађарске /без Хрватске/, а нису ни потомци овакових лица, т.ј.

усељеници или колонисте, дужни су напустити подручје државе у року од три дана почевши од 28. о.г. о.м. у 0 сати. На иселење обавезни могу собом понети, осим драгоцености – оне покретности, које собом могу однети, надаље толико готовог новца, колико је за покриће најнужнијих издатака насталих са иселењем потребно. Сваки иселењик је дужан држати се путног правца у Србију преко Петроварадина, те подручје Хрватске преко Митровице за један дан напустити.

Именовани су дужни, пре уласка на скелу, предати надзорним органима испуњен исказ према нижем формулару:

Име иселењика, број чланова породице, досадашње место становања, куда одлази, шта носи собом, где, и шта оставља покретног и непокретног иметка.

Од дужности иселења привремено ослобођени су:

а.- брачни другови мађарских и немачких лица, друге народности и њихови потомци

б.- трудна женска лица две недеље пре, односно после порођаја,

ц.- лица која су навршила 75. годину живота.

Оне, који својој горњој дужности, – ма из ког разлога – не удовоље, одстранићу брахијалном силом, у ком случају губе ова лица, поред других казни, и овом наредбом њима осигуране погодности.

2.- Сваки усељеник друге народности дужан је у времену од 1. до 10. маја пријавити се лично код ујвидешког одељења мађарске краљевске полиције.

Ујвидек, Дне 25. априла 1941. године

ВОЈНО ЗАПОВЕДНИШТВО.“

Доказ: наредба. /Инв.бр. 1993./

Слични прогласи осванули су и по другим градовима и трговиштима Бачке, а по мањим местима објављено је ово местним уобичајеним начином добошем и раслазане су по кућама јаке војничке патроле комбиноване са жандармеријом и члановима местне народне страже /немзетери/, који су – већином ноћу – дизали народ из кревета и скупљали на зборна места, без разлике пола и доба старости, па им ту саопштавали „пресуду“ како су недостојни да остану на подручју круне Св.Стефана и морају иселити у кратким роковима почам од 5 минута до два сата, а гдегде и одмах.

Повод овој акцији нису дали Словени ни Јевреји. Руководећи мотиви окупатора нису документарно откривени, јер су они лукаво тајени, али су ти мотиви јасни из низа чињеница које су ислеђењем осветљене. Окупатори су самовољно погазили члан 27. тачку 2 Тријанонског уговора од 17. јуна 1921. и брисали државне границе, које су тим законом утврђене, па доследно томе уклањали све оно, што их је на „стеге“ и последице тога уговора потсећало. Они су истодобно мислили радикално решити етничко биолошке разлике свога становништва, да добију чисту расу, те напакон за пар дана извести привредни програм јачања окупаторских маса.

Значајна је појава, да окупатори довађају у Суботицу Др. ФЕРЕНЦА ФАЛУХЕЉИЈА професора и претседника мађинског института при универзитету у

Печују где он одржава предавања о мањинским питањима. Предавач упознаје слушаоце са проблемом народа као најважнијег стваралачког елемента у држави и наглашава, да сваки мађарски држављанин без обзира на свој матерински језик чини мађарску нацију. Кад у проведби тога принципа развијене праксе асимиловања: да етнолошке ознаке припадника све више избледе, а политичке ознаке појачају – није успевала ни стезањем материнске наставе ни угушивањем народних обичаја, форсирањем државног језика и другим методама – окупатори су се решили на радикално решење овог проблема – избацивањем, „чишћењем“.

Окупатори су на тај начин хтели ликвидирати мањински проблем Тријанона, решаван уговорима, стављеним под међународну заштиту, а над припадницима њихове државе, који имају стран етникум и појачану народну свест. Важан руководећи мотив открива се и у инсталационој беседи бачког вел. жупана Др. ЛЕА ДЕАКА, одржаној 15. јануара 1942. године према коме најважнији фактори производње морају бити у рукама окупатора /Н. Пошта, 16. I. 1942./

Непосредан повод за извођење акције – изгледа – лежи ипак у окупаторској повезаности са нацистима. Бечким споразумом морали су изваншар део своје територије одступити Румунији и Словачкој. Требало је преузети изваншар део окупаторских избеглица, који нису хтели ни могли, да остану под новим господарима. Морао им се створити услов за живот у домовини.

Пласирање тих избеглица скренуло је позорност на грофовска, велмошка и друга имања окупаторских латифундиста, јер се од ситног и средњег сталежа није могло добити земље. Међутим, моћан утицај оне групе готована крунисан је успехом и они су отклонили од себе опасност: поделе њихове земље. Скренута је пажња на „Делвидек“. Тако су наши колонисти постали жртве великашког „одкупа“. Њихову је земљу требало очистити и поделити а грофовску и велможа пустити на миру досадашњим власницима.

На овај начин мислили су претстојећом акцијом постићи више успеха, а – изгледа – као главни успех у тим настојањима био је: стварно истребљење славенског и јеврејског становништва у Бачкој.

Што није било уништено најездом окупатора при уласку и другим мерама, које су извађана или биле у намери да се изведу, требало је присилним исељењем извести, требало је Славене створити безкућницима, просјацима и бацити их у вртлог несигурних ратних подручја у раље крволочних нациста и усташа. И ако је окупаторима сваки „герек – келети“ /грчко-источњак/ био оно, што је шпанском бику била црвена марама – они нису штедили ни честите Словаке, које су такођер у масама депортирали, а ни Буњевце, Шокце,... Хрвате, за које су издавали специјалне поверљиве налоге, да им се при исељењу имаду одузимати драгоцености.

Тенденцију истребљења карактерише и чињеница коју спомиње шездесетогодишњи старац из Мартоноша ШЕЋЕРОВ ВЕЉКО /А.К. 1486/ кад каже: Био сам у логору у општини Гароњ, на спахилуку грофа АЛМАШИЈА. Упознао сам се тамо са синовима МИКЛОША КАРОЉ /министра претседника/ – КАЛАЈ КАЗМЕРОМ. Он ми је рекао: Мађарска војска приликом окупације Девидека имала је

наређење од мађарског генералштаба, да на окупираној територији истреби сав српски живаљ и то од најстаријег, па до оних, који се још налазе у колевци. Но овај покољ су углавном спречили извесни народни посланици, који су издејствовали да се само виђенији поубијају.

При установљењу општег мерила за утврђивање извршиоца акције присилног иселења од претежне је важности следећа чињеница: Присилно иселење је друго по временском следу окупаторских злочина у Бачкој. Прва зверства вршена су при улазу. Одмах затим – а често и при улазним злоделима вршена су присилна иселења.

За време пак окупације јасна су три периода: Одмах у почетку при најезди окупаторски је главни орган био: Војна сила. То су извршивали органи окупаторске операционе војске. Официри, који су при тим војним јединицама били распоређени сноси одговорност за поступке у то доба учињене. Ово је трајало веома кратко време, прва два три дана. Одмах затим ступила је у дејство окупаторска: војна управа. Она је функционисала до половине августа 1941. А потом је преношена власт на цивилну управу.

Пошто су масовна присилна иселења вршена у априлу и мају 1941. године, долазе при општем мерилу за утврђивање извршиоца – у питање у првом реду само војни органи окупатора.

Пошто су окупатори присилно иселење извели непосредно иза улаза и за кратко време, а у тој краткоћи времена није било промена у положајној распоређености окупаторског часништва – указује се сваки орган окупаторске војске, који је при улазу вршио неку заповедајућу улогу истодобно као саучесник при присилном иселењу. Појединости места и случаја одређују потање обележје његове улоге.

Поред војске, подразумевајући овде оперативне јединице и помоћне органе /жандармерију/ општи моменти за утврђивање извршилаца захваћају и све општинске функционере грађанског реда, који су вршили дужност у критично време и према томе већ по свом положају били укупчани у provedбу система окупације. Њих терети група послова без којих се иселење не би могло провести онако, као што је проведено: информативни, сабирни а често и саветодавни послови.

У даљу групу сукриваца при иселењу спадају чланови ад хок створене организације по војничком узору, т.зв. народна стража /немзетери/. И напославу из одговорности се не могу ископчати они приватни мештани, који су у улози информатора стављали своје услуге на расположење информатору било појединачки од случаја до случаја, или у форми неког скупног заседања. На крају, у местима насељеним немачким мањинским живљем окупатору су послужили у издашној мери помоћне акције њихова културбунда и сваки активиста ове организације требао би да доличном казном опере грехе своје заслепљености.

А што се тиче себичних грамзиваца и плачкаша иселеничке имовине, у тај скуп улазе појединци из све четири групе напред споменутих сарадника.

Приложени, надопуњени списак особа, који су заплетени у извршење ове злочиначке акције присилног иселења не може још бити коначан и потпуно исцрпан, јер ни сви случајеви иселења нису још регистровани ни објашњени, а и у прибирању

података баш код особља – мањинских припадности – које би било у стању објаснити детаље дела и кривица, избија још бојажлива суздрживост, која ће, с временским сталожеем ратне психозе, изчезнути.

Присилно иселење је извршено у више смерова. И ако се у војној заповеди новосадског команданта наглашава, да исељеничке поворке, заправо сваки исељеник има да се држи путног правца за Србију преко Петроварадина те подручја Хрватске преко Митровице за један дан напустити, а која је заповед служила као директива осталим подручјима, ипак је протеривање уследило на више места и у више праваца. На овај начин протеривање се је имало извести што брже, дошла је до изражаја окупаторима омиљена „блиц-метода“ а и одушак експанзије беснила, с друге пак стране жртвама се није дала могућност ни прилика да се снађу и склоне или осигурају своју имовину. Окупатори су покушали вршити пребацивање депортираца преко Тисе, али су то брзо напустили. Групе Шајкашких депортираца /Из Мошорина и Титела/ пребацили су у Банат код Книћанина, али су их Њемачке окупаторске власти одмах повратиле натраг. Долазило је и до јачих измена речи међу представницима једних и других, док напослетку нису наши окупатори повраћене жртве вратили у Тител и одустали од пребацивања преко Тисе. У подручју Баната било је за време старе Југославије у девет срезова изразито усељеничких породица, у свему у 32 колоније. Немачки окупатори нису овај свет покретали, и сама чињеница, да је неко досељеник није била основ за злостављање, пљачку и протеривање, а с друге стране окупационим властима у Банату није било у рачуну, да у масама приме бескућнике-жртве, пак се је бачки окупатор морао одрећи пребацивања преко Тисе.

Први, а и највећи случајеви транспорта вршени су преко Дунава. Ово је у почетку и био једини правац, што закључујемо по том, јер су депортирци и са најсевернијих колонија довођени у Нови Сад и ту пребацивани преко Дунава. Пребацивање је вршено на пет места. У Новом Саду на два места: према Петроварадину скелом /недалеко Царинарнице/ и код Зимовника /у правцу према Рибњаку/. Друго место Дунавског пребацивања био је Бегеч, треће: Паланка а четврто: Новосело /преко од Сотина/.

Забележен је и случај отискивања жртава дереглијом из Гардиноваца према Београду. Овако су исељени они депортирци, које немачке окупационе власти у Тителу не хтедоше примити код Книћанина.

Окупатори су овим пребацивањем преко Дунава починили посебну повреду међународног права. Ево у чему је ствар. Јужни суседи окупатора /с ону страну Дунава/ били су – по схватању самих окупатора – самостални, организовани у „Независну Државу Хрватску“, која је била укупчана у „осовину“, дакле живела у пријатељским односима са окупаторима. Међународно је правило: да сваки окупатор има извесно право на имовину и особу припадника окупираног подручја, али та права над њим може извршавати само на подручју своје моћи, никако пак вређањем друге државе. Териториј је један од неприкосновених елемената за постојање државе. Он је неповредив за сваког странца, па и за власти стране ма и пријатељске државе. То ништа не важи за бачке окупаторе. Они депортирце терају на подручје „Независне Државе Хрватске“ и ако тим газе неповредивост територија ове државе, коју они признају, а

унашају у пертурбације јавни живот и поредак, јер је азилска територија приљевом депортираца оптерећена – без њеног питања – опскрбном бригом, поремећајем евиденције, једне сигурности и поретка у опште.

Окупатори се нису међутим задовољили само са терањем депортираца на тај страни териториј, него су и преко тога територија пратили оружаним поворкама жртве у другу, заправо трећу државу – Србију. Они су на тај начин присвојили и коридор пролаза кроз страни териториј. Какав је однос међу њима у овом погледу владао није нам познато, јер су напокон и једни и други били сателити нацизма, пак су се могли снаћи и споразумети. Ми их зато овде не би ни спомињали, да и та бивша „Независна Држава Хрватска“ није ускратила примитак депортираца и да услед тога те жртве нису баш на својој кожи искусиле последице ове повреде међународног правила. Било је случајева, да су масе депортираца данима, а и недељама лежале на отвореном пољу, на обали Дунава с ове или оне стране по хладном прољећњем времену, на киши и ветру, прозебли и клонули – чекајући, шта ће с њима бити.

Властодршци „Н.Д.Х.“ нису хтели пребачене примити, већ их терали натраг, а окупатори их нису хтели примити натраг, тим више, јер су на обалу Дунава већ били навукли и друге колоне жртава, које су претходно опљачкали и оголили, те хтели даље пребацивати у Срем. Депортирци су постали сувишан – непотребан свет и, просто се није знало: шта да се ради са овим народом. Једна сведокиња прича језиву, али ни мало невероватну згodu. ЗОРА ДРА. МИЛАНА МОГА из Новог Сада преслушана пред Анкетном Комисијом исказала је, да јој је пришао окупаторски поручник МА-РОШИ НАЋДЕНЕШ, који је код њих и становао, да су он и окупатори једног дана добро сместили наших 400 људи. Ови су требали бити пребачени за Срем. Усташке власти у Петроварадину нису их хтели примити, већ вратили натраг. Окупатори су их поново пребацили. Усташе поново вратили натраг. Кад су и трећи пут били пребачени у Петроварадин, а усташе и тај пут пребацили натраг – онда су окупаторске војне власти ову масу једноставно постројили на Дунаву крај обале и митраљеском ватром поубијали, а лешеве отиснули низ воду.

/Докази:

Записник А.К. Н. Сад
бр. 67. /Инв.бр. 12793./

Окупатори су стварно после обуставили масовно пребацивање преко Дунава. Вршена су још појединачка пресељивања оних, који су имали пропуснице, али масовно пребацивање депортираца скупљених у Новом Саду /на аеродрому/ и у Бегечу упутише у другом правцу.

Тај трећи правац депортирања вршен је слањем у логоре у „аџаорска“, на подручју трианонске Мађарске. /Шарвар, Нађ-Кањижа и Барч/. Транспорти су вршени преко Баје, а појединости о том изнешене су у начину исељења.

Кад би се могло претпоставити, да су окупатори имали право на исељавање, онда би се могао правдати једино овај правац исељења у унутрашњост њихове државе или пребацивање Дунавом у Србију /случај у Гардиновцима/ јер је то вршено пре-